

Legeza Dénes
A kiadói szerződés története
A reformkortól 1952-ig

KIADÓI ÉRTESTÉS!

Értesítjük a t. Kartársi urakat, hogy
jogát ruházás alapján

MAY KÁROLY

**összes műveinek magyar
nyelven való kiadói joga
reánk szállott át.**

Ennek következtében May Károly
valamennyi munkájának az Athenaeum
kiadásában megjelent, illetve megjelenő
magyar fordításait az új magyar szerző-
jogi törvény, illetve a Berni Unió teljes
védelmében részesülnek.

Budapest, 1923 március 10.

Kartársi tisztelettel

ATHENAEUM
irodalmi és nyomdai r.-t.

*MAY Károly összes műveiről szóló kiadói értesítés
[Forrás: Corvina. 1923. (4) 44.]*

Készült a Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Karának
Magyar Jogtörténeti Tanszékén

Tanszékvezető:
Homoki-Nagy Mária
egyetemi tanár

Legeza Dénes

A kiadói szerződés története

A reformkortól 1952-ig

Iurisperitus Kiadó
Szeged, 2018

A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára

Sorozatszerkesztő:
Balogh Elemér
egyetemi tanár

© *Legeza Dénes, 2018*

Lektorála:
Grad-Gyenge Anikó

A könyv megjelenése az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósul meg.

A kézirat lezárva: 2017. november 6.

A jogdíjköteles képek felhasználása a HUNGART
Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület engedélyével történt.
HUNGART © 2018

Műszaki szerkesztő:
Kovács Ildikó

Felelős kiadó:
Balogh Elemér dékán, a Pólay Elemér Alapítvány kuratóriumának elnöke
Készült az Innovariant Kft.-ben
Felelős vezető: Drágán György
ISSN 1786-352X
ISBN 978-615-5411-64-9

TARTALOM

Táblázatok és képek jegyzéke	8
Rövidítések jegyzéke	9
Előszó (Gyertyánfy Péter).	11
1. Bevezetés	13
1.1. Ténamegjelölés, a kutatás tárgya.	13
1.2.A kötetben alkalmazott fogalmak	16
1.3. A források és az alkalmazott módszer	18
2. A szerzői jog a hazai szabályozástörténetben (a reformkortól 1922-ig).	22
2.1. Az utánnnyomás eltiltásáig vezető út	22
2.2. Fellépés a szerzői jogok érdekében	28
2.2.1. Az Iliász-pör.	28
2.2.2. „Írói jogtapodás”	30
2.2.3. Toldy Ferenc fellépése az írói (szerzői) tulajdon törvényben történő elismertetéséért	30
2.3. Első hazai törekvések a szerzői jog szabályozására (1844).	32
2.4. Az 1846. évi osztrák Szjt. és átvétele Magyarországon	33
2.5. Az ITSZ és bírói gyakorlata.	36
2.6. Újabb törvényjavaslatok	38
2.7. Az 1884. évi és az 1921. évi Szjt. rendelkezései a szerzői jog átru- házásáról	40
3. A kiadói szerződés és a munkaviszonyban alkotott művek	44
3.1. A kiadói szerződés az ALR-ben.	45
3.2. A kiadói szerződés az OPTK-ban	47
3.3. A kiadói ügylet a magyar Kereskedelmi Törvényben	48
3.3.1. Apáthy István Kt. tervezete.	48
3.3.2. A Kt. általános szabályai.	52
3.3.3. A kiadói ügyletre vonatkozó főbb rendelkezések	53
3.4. A jogátruházási és kiadói szerződés elhatárolása a régi szerzői jogi elméletben	54
3.5. A munkaviszonyban alkotott művek	57
3.5.1. Az ALR és az OPTK megoldásai a megrendelésre alkotott művekre 57	
3.5.2. Az akadémiák és az egyetemek szerzői joga a régebbi magyar jogban	58
3.5.3. A szolgálati szerződés a szerzői jogban.	59
3.5.4. Az alkalmazott találmányai – exkurzus	62

4. A szerzői és a kiadói jog szabályozása 1945 és 1952 között	65
4.1. Kodifikációs törekvések (1933) 1945 és 1952 között	66
4.1.1. A kodifikációs munka első lépései (1933/1945–1947)	66
4.1.2. Balás P. Elemér törvényjavaslata	66
4.1.3. A szerzői jogi szabályozás 1947–1950 között	68
4.1.4. Az 1950-es évek rendeletei	70
4.2. Kollektív szerződések írók és kiadók között	70
4.2.1. Mintaszerződések 1945 előtt	70
4.2.2. Az egységes kollektív szerződés (1945–1947)	71
4.2.3. Az Ideiglenes Egyezmény (1948–1949)	75
4.2.4. Tervezet egy kiterjesztett hatályú kollektív szerződésre	76
5. Az átruházás terjedelme és tartalma a joggyakorlatban	78
5.1. Nyomdai szerződések a reformkorban	79
5.2. A kiadók és a folyóirat-szerkesztők közötti szerződések	81
5.3. Az „örök időkre” szóló és „örökárú” szerződések	84
5.3.1. Tisztességtelen-e az örökárra szóló szerződés?	88
5.3.2. Az „örökárú” szerzői jogok értéke	92
5.4. A kiadók rugalmassága	93
5.5. A szerzők kockázatviselése	95
5.6. A felek ügyleti akarata	96
5.6.1. A szerző jogainak visszanyerése	97
5.6.2. Az átruházott jogok terjedelme	101
5.6.3. A megfilmesítési jog	109
5.6.4. Az alkalmazott dramaturg és az alkalmazott hírlapíró esete	113
5.7. Szerződések utólagos módosítása	116
5.8. A műalkotás átruházása és a szerzői jog	117
5.9. A személyhez fűződő és a személyiségi jogok	120
5.9.1. A névfeltüntetés joga	121
5.9.2. Utólagos változtatás a szerzői műveken	126
6. A zeneműkiadói szerződések	131
6.1. A technikai fejlődés hatása a zeneművek felhasználására	131
6.2. A Rózsavölgyi és Társa zeneműkiadó cég	135
6.2.1. A Rózsavölgyi és Társa cég rövid története	135
6.2.2. A Rózsavölgyi és Társa cég szerződéses gyakorlata	136
6.2.3. Az ALMECO – a mechanikai jogok saját kezelése	141
7. A díjkitűzés	144
7.1. A díjkitűzés jogi természete	145
7.2. Az Akadémia pályadíjai és a kéziratok kezelése	147
7.3. A színházi drámajutalom	151
7.4. A díjkitűzés napjainkban	156
7.5. Záró gondolatok	157
8. Néhány gondolat összegzésként	159

9. Summary	163
Irodalomjegyzék	168
Országgyűlési irományok, törvényjavaslatok	168
Szakirodalom	169
Levéltári források	178
Jogszabályok	183
Döntvénytárakban közzétett ítéletek	184
Mellékletek	186
1. sz. melléklet – A kollektív Szerződés és az Ideiglenes egyezmény, valamint a hozzájuk fűzött kiadói szerződés minta	187
2. sz. melléklet – A Rózsavölgyi cég szerződéssablona 1931-ből	199
Név- és tárgymutató	204

TÁBLÁZATOK ÉS KÉPEK JEGYZÉKE

1. Daniel Chodowiecki: A sötétség művei (1775)
2. A Német-Római Birodalom területe 1789-ben
3. Romai classicusok magyarul című kötet költségvetése
4. Trattner-Károlyi-féle Aurora címlapja, folytatják: többen
5. Ifjabb Kilián-féle Aurora címlapja; folytatja: Bajza
6. Szabó Dezső hirdetése életművének eladása tárgyában
7. A Franklin-társulat származástáblája
8. A Christensen cég jogvitát kiváltó hirdetése
9. A Christensen cég szerzői jog megszerzéséről szóló utólagos hirdetése, amellyel megpróbálta a jogvitát elkerülni
10. Kiss Pál: Igen vagy nem c. film plakátja
11. A Nagyváradi (1907) és a Békésmegyei (1909) Takarékpénztárak egykorú homlokzatai
12. Muskovszky László: A Csak egy kislány c. film plakátja, amelyen csak Stephanides Károly nevét tüntették fel
13. A „Százas bankó nesze cigány” című dal plakátja; azonban a dalban Nádor József zeneszövege nem hangzik el
14. Balázs Béla Az igazi égszínkék c. regényének 1925-ös német nyelvű és 1946-os magyar nyelvű kiadásának könyvborítója
15. Divald Károly: A Királyi Kúria polgári tanácsának egyik terme, ahol a szerzői jogi pereket is tárgyalták
16. Leo Fall Dollárkeringő című művét tartalmazó gramofonlemez címkéje
17. Kecskeméty József zeneszerző 1856. április 24-én kelt német nyelvű szerződése
18. Szabó Miklós zeneszerző 1898. szeptember 16-án kelt magyar nyelvű szerződése
19. Győry (György) Emil zeneszerző 1920. január 29-én kelt magyar nyelvű szerződése, kiegészítésekkel
20. Az ALMECO engedélyjegye egy Rózsavölgyi művön
21. Az Akadémia által kiírt jutalmak szerzői jogi rendelkezései
22. Ékes Árpád: Peleskei nótárius c. 1916-os némafilm plakátja

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

1846. évi osztrák Szjt.	Az 1846. október 19-i törvény az irodalmi és művészeti tulajdonnak a jogosítatlan közzététel, utánnymás és utánképzés elleni védelmére
1884. évi Szjt.	A szerzői jogról szóló 1884. évi XVI. törvénycikk
1921. évi Szjt.	A szerzői jogról szóló 1921. évi LIV. törvénycikk
1959. évi Ptk.	A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény
1969. évi Szjt.	A szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény
1999. évi Szjt.	A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény
Akadémia	Magyar Tudományos Akadémia (Tudós Társaság, MTA, vagy Akadémia)
ALR	Az <i>Allgemeines Landrecht</i> (1794. évi porosz Általános Polgári Törvénykönyv)
BUE	Berni Unió Egyezmény (Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény)
C.	Curia – a Királyi Kúria ítéleteinek jelzése az 1920-as évek előtt
EH	Elvi határozat
ITSZ	Ideiglenes Törvénykezési Szabályok
Királyi Kúria	Magyarországon a legfelsőbb bírói fórum. 1948-ig Magyar Királyi Kúria, 1949–2012 kötött Magyar (Nép)Köztársaság Legfelsőbb Bírósága, 2012-től Magyar Kúria
Kt.	A Kereskedelmi Törvénykönyvről szóló 1875. évi XXXVII. törvénycikk
MARS	Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete (1907–1952)
MKKE	Magyar Könyvkiadó és Könyvterjesztők Egyesülése
BFL	Budapest Főváros Levéltára
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
MTA KIK	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ
Mtj.	Az 1928. évi Magyar Magánjogi Törvényjavaslat
OPTK	Osztrák Polgári Törvénykönyv (<i>Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch</i> , Magyarországon jellemzően nem az ABGB rövidítést használják)
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár
P.	A bíróságok polgári tanácsának jelölése
pma	<i>post mortem auctoris</i> (a szerző halálát követő év első napjától számított védelmi idő)
Ptk.	A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
Ptrs.	A polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvénycikk
SZJSZB	Szerzői Jogi Szakértő Bizottság (működött 1884–1952 között, 1970 után testületi formában újjászervezve)
SZTNH	Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

ELŐSZÓ

A jogtörténet a jogágak tudományának anatómia-tudománya. A szerzői jog jogintézményei a történeti előzmények nélkül aligha érthetők meg. A nemzetközi tudományosságban nagyra értékelt magyar szerzői jog magas színvonalú jogtörténeti munkáját tartjuk kézben. A magyar jogi kultúra is része nemzeti önazonosságunknak, a mű ennek a szellemi hagyatéknak megőrzéséhez járul hozzá, egyben emléket állít az 1840 – 1944 közötti évek nagy szerzői jogászainak, Toldy Ferencnek, Szemere Bertalannak, Apáthy Istvánnak, Kováts Gyulának, Kenedi Gézának, Szalai Emilnek, Alföldi Dezsőnek, Balás P. Elemérnek. Az ő jogi gondolkozásuk így szolgálhat mintaként a mai tudósnak és jogalkotónak.

Az 1970-es években Boytha György jogelméleti vezérfonalat követett a jogtörténeti szövegben, az ő és Lontai Endre nyomán évtizedekig így reprodukálták az magyar szerzői jog történetét az átfogó művekben. A rendszerváltástól kezdve megelégnünk az érdeklődés a magyar szerzői jog története iránt. Most Legeza Dénes műve kitűnik abban, hogy visszanyúlik az elsődleges forrásokhoz, alapos levéltári kutatásokon alapul és az 1945 utáni szerzői jogi szakirodalomban eddig nem tárgyalt forrásokat is bemutat. A könyv szerzői jogi elméleti munka és gyakorlati példákkal színezett, szórakoztató kultúrtörténet kiegyensúlyozott vegyülete.

A szerző tudományos kutató és gyakorlati szakember is. Munkája a Szegedi Tudományegyetem szerzői jogi doktori képzésének eredménye, s mint ilyen, bizonyítja a szegedi szerzői jogi oktatás és tudósképzés – az országban az egyik legmagasabb – színvonalát.

A mű többet ad, mint amit címében ígér, mert nemcsak a kiadókra vonatkozó jogi szabályozásról és a kiadói gyakorlatról szól, hanem a jogi szabályozás történetének ennél sokkal szélesebb területét, a szerzői vagyoni jogok forgalmának szabályait is feldolgozza. Rögtön a bevezetőben alapos összefoglalást ad a szerzői jog alapelveiről, fogalomhasználatáról. Ismerteti az 1945-ig és az 1945-52 közötti időben hatályos szerzői jogi szabályozást és jogi – gazdasági háttérét, majd figyelmét a szerzői jog elmélete és különösen gyakorlata olyan csomópontjaira irányítja, mint a kiadói jog és kiadói szerződések, a munkaviszonyban alkotott művek, a szerzői jog átruházásának joga és gyakorlata.

A magyar szerzői jog olyan kulturális jogi szakágazat, amelynek már a kezdetektől fogva, a privilégiumok idejétől nagy gazdasági fontossága is volt. A magyar kulturális gazdaság a szerzői jogunk születésekor és első száz évében elsősorban német és osztrák kapcsolatokkal bírt. A könyv ezért bemutatja a korban a magyar jogra kétségtelenül ható német és az osztrák szerzői jogot is. A Berni Unió Egyezmény megszületése, 1886 után a nemzetközi jogi kereteket ez az egyezmény adta, így az Egyezményhez való csatlakozás közvetlen kiváltója volt az 1921-es szerzői jogi kodifikációnak.

A mű azonban nem csak jogtörténet, hanem abból a mai szerzői jogi problémák megoldásához fontos tanulságok levonása is. Így például érdekes gondolatokat, javaslatokat ad a díjkitűzés mai gyakorlatához, amire az jellemző, hogy akár többszáz milliós értékű építkezési beruházásoknál a műre vonatkozó szerzői jogok sorsa kifejezett szabályozás nélkül marad, utólagos vitákat generál.

A könyv egyaránt ajánlható szakembernek és érdeklődő laikus olvasónak.

Gyertyánfy Péter